

WO2 open data depot

Voorlopig projectplan 16 november 2016

Partners

Vereniging Wikimedia Nederland, Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45, Nationaal Comité 4 en 5 mei, Stichting Kennisland, Stichting Liberation Route Europe, NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (penvoerder Netwerk Oorlogsbronnen, hoofdaanvrager). Zie Bijlage A.

Financiering

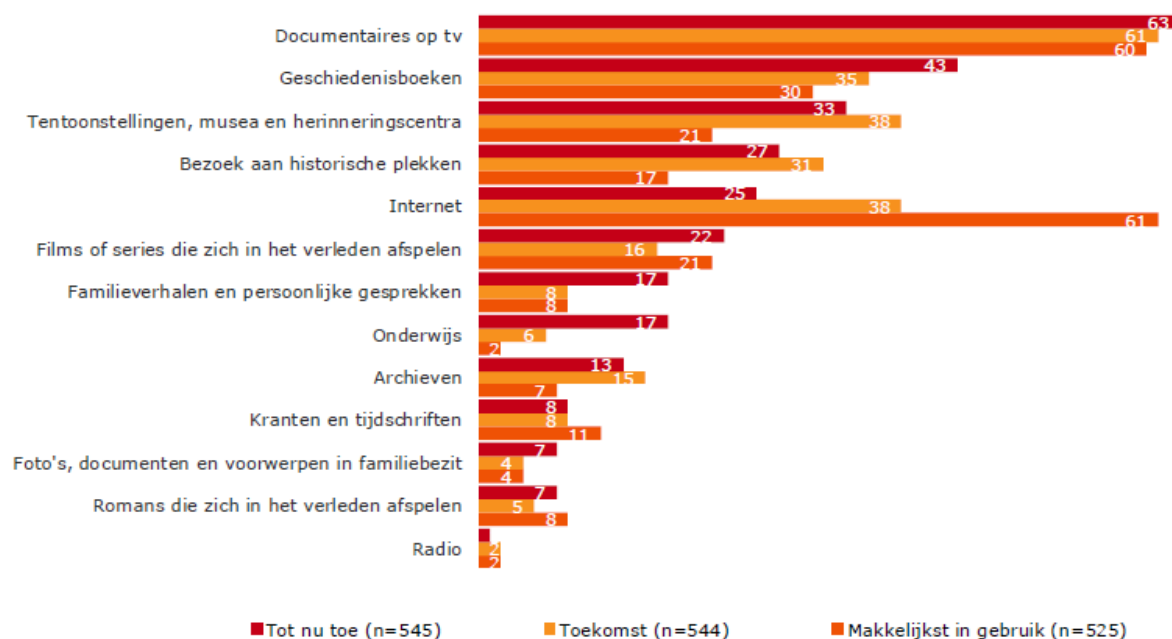
Dit project wordt mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds. Netwerk Oorlogsbronnen wordt mogelijk gemaakt door het VFonds, het ministerie van VWS en het VSBFonds.

Aanleiding

Tweede Wereldoorlog nog altijd actueel

Uit onderzoek dat TNS NIPO in samenwerking met het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies in 2015 uitvoerde blijkt dat de publieke belangstelling voor “de oorlog” nog altijd groot is: een op de vijf Nederlanders is geïnteresseerd in oorlog en/of geschiedenis.¹ De Tweede Wereldoorlog wordt door het publiek ervaren als een conflict met een hoge actualiteitswaarde; maar liefst 85% van de Nederlandse bevolking is van mening dat kennis over de Tweede Wereldoorlog niet alleen relevant is voor de mensen die de oorlog hebben meegemaakt, maar ook voor naoorlogse generaties.

¹ <http://www.oorlogsbronnen.nl/gebruikersonderzoek2015>

Afbeelding: belangrijkste informatiebronnen van geïnteresseerden in oorlog en/of geschiedenis (20% van Ned. Bevolking). Bron: TNS NIPO 2015.

Originale bronnen brengen geschiedenis dichtbij het publiek

Het gebruikersonderzoek wijst verder uit dat het publiek dat geïnteresseerd is in WO2 (circa 3 miljoen Nederlanders), zich vooral laat informeren via documentaires op TV, geschiedenisboeken, tentoonstellingen, bezoeken aan historische plekken en internet (zie afbeelding). Internet wordt beschouwd als de meest laagdrempelige informatiebron. Uit het onderzoek bleek dat in het bijzonder docenten vaak op zoek zijn naar aanvullend materiaal dat aansluit bij hun reguliere lespakket. Veruit de meest geraadpleegde website om meer te weten te komen over de Tweede Wereldoorlog is Wikipedia.

Bronnenmateriaal – originele correspondentie, foto's, films, dagboeken, kranten, brochures, voorwerpen enz. – speelt een belangrijke rol in de informatievoorziening rondom het thema Tweede Wereldoorlog. Niet alleen geven oorspronkelijke stukken het brede publiek een gevoel van authenticiteit en maken ze het verleden "invoelbaar", ook staat het bronnenmateriaal aan de basis van menig afgeleid publieksproduct: boeken, tentoonstellingen, documentaires, websites, lespakketten, etc.

Behoeft aan voorselectie en context

Wie anno 2016 zoekt naar bronnenmateriaal, begint (en eindigt) vaak bij het internet. Een Google-zoekactie op "Tweede Wereldoorlog" levert 5,5 miljoen resultaten op. De Collectie WO2 Nederland is verspreid over circa 400 verschillende erfgoedinstellingen, die vooral nog ieder voor zich een klein deel hiervan digitaal aanbiedt. Hier doen zich enkele problemen voor:

- Het ontbreekt aan context en overzicht; eindgebruikers weten niet waar wat is, waar ze het beste kunnen zoeken en ook welke bronnen het belangrijkste zijn voor hun zoekvraag.
- Professionele gebruikers zoals conservatoren, samenstellers van educatieve producten, docenten, etc. weten in veel gevallen niet onder welke voorwaarden ze de gevonden digitale bronnen mogen hergebruiken.

Er is behoefte aan meer inhoudelijke duiding door prioritering van de “belangrijkste” bronnen voor specifieke onderwerpen en ook verduidelijking van de voorwaarden van hergebruik van het digitale materiaal.

Groot probleem: rechten

Vooraf het laatste onderdeel – het “clearen” van de rechten ten behoeve van hergebruik – is een complexe en tijdrovende taak. Binnen de erfgoedsector is steeds meer aandacht voor de rechtenproblematiek, omdat het randvoorwaardelijk is bij de beschikbaarstelling van collecties.

Uit onderzoek van Netwerk Oorlogsbronnen onder de oorlogsmusea en herinneringscentra blijkt dat het veel instellingen aan tijd en kennis ontbreekt om zelf onderzoek te doen naar de rechten rondom collectiedata.² Gevolg is dat veel waardevol bronnenmateriaal verborgen blijft voor het brede publiek.

Doel

Het doel van dit project is ervoor te zorgen dat er meer kwalitatief hoogwaardige digitale bronnen rondom het thema Tweede Wereldoorlog ter beschikking worden gesteld aan het brede publiek. We doen dit door:

- voor een selecte set digitale collectiedata de rechten te onderzoeken en dit materiaal via een open licentie voor vrijelijk hergebruik door derden beschikbaar te stellen.
- via een aantal erkende en al goed zichtbare publiekskanalen (Wikipedia, WikiCommons, Wikidata, Tweedewereldoorlog.nl, Oorlogsbronnen.nl, OpenBeelden.nl, liberationroute.com, Youtube, Flickr, Instagram) de digitale collectiedata beschikbaar te stellen.

Het verzamelde materiaal kan vrijelijk worden gebruikt door particulieren op eigen websites, door scholieren in hun werkstuk, door media in kranten, tijdschriften of anderszins, door documentairemakers in hun producties, door leraren in de klas, door conservatoren en curatoren in tentoonstellingen, door bedrijven in apps of games, etc.

We bouwen niet de zoveelste website, maar het WO2 open data depot is een duurzaam reservoir met voorgeselecteerd, rechtenvrij, aantrekkelijk bronnenmateriaal rondom een dertigtal kernthema's en

² <http://www.oorlogsbronnen.nl/sites/default/files/Eindrapportage%20aanbieders%20oorlogsbronnen.pdf>

gebeurtenissen. We werken actief samen met platforms waar het grote publiek al is, zoals bijvoorbeeld Wikipedia, WikiCommons en WikiData.

Het project beoogt hiermee:

- het digitale bronnenaanbod in het publieke domein kwalitatief te versterken
- de zichtbaarheid van bronnenmateriaal te vergroten
- het vrijgeven van collectiedata als ‘open data’³ onder erfgoedinstellingen te promoten
- de kennis rondom het “clearen” van de rechten van digitaal bronnenmateriaal te vergroten
- bronnen en publiek dichter bij elkaar te brengen

Plan van aanpak

1. Selectie

Dit project beoogt niet “de definitieve selectie” van bronnenmateriaal en onderwerpen op te leveren, voor zover dit überhaupt mogelijk is. Om het project behapbaar te houden en het publieksbereik te optimaliseren, zullen er 30 onderwerpen worden vastgesteld waarvan op voorhand kan worden aangenomen dat hier een breed publiek voor is. Als startpunt gelden de onderwerpen, die zijn benoemd in het kader van de Canon van de Duitse bezetting in 2010.⁴ De lijst zal worden aangescherpt op basis van een inventarisatie van de specifieke behoeften onder de leden van de SMH 40-45 en het Collectieoverleg Oorlogsmusea, Nationaal Comité 4 en 5 mei en de Stichting Liberation Route Europe. Deze leden zullen ook worden geraadpleegd over de algemene selectiecriteria voor het bronnenmateriaal. Om praktische redenen zal er een mix worden gemaakt tussen materiaal dat eenvoudig open gedeeld kan worden en lastigere, maar inhoudelijk prominente bronnen.

In samenwerking met Kennisland zal een praktische handleiding worden opgesteld waarin wordt beschreven hoe materiaal geschikt kan worden gemaakt voor open hergebruik. In de handleiding zal speciale aandacht worden besteed aan voor de oorlogserfgoedsector belangrijke vraagstukken over bijv. de auteursrechten of andere rechten in geval van door de overheden overgenomen/geconfisqueerde organisaties.

De handleiding helpt de collectiespecialist bij de verdere selectie. Het stuk wordt zo opgesteld dat het ook voor andere erfgoedinstellingen als handleiding kan fungeren.

Eindproducten:

- Een lijst met geselecteerde onderwerpen
- Een document met selectiecriteria. Nadruk op kwaliteit: we verzamelen vooral “iconografisch” materiaal zoals bijv. uniek beeldmateriaal over de Duitse inval, Jodenvervolging, etc.

³ Met “open data” wordt bedoeld: gegevens die je vrij mag (her)gebruiken en verspreiden, zie DEN, <http://www.den.nl/thema/134/>

⁴ David Barnouw, *Geschiedenis van Nederland 1940-1945. De canon van de Duitse Bezetting (Zutphen 2010)*:

- Praktische handleiding open data voor erfgoedinstellingen

2. Uitwerken teksten

Een collectiespecialist maakt voor de vastgestelde onderwerpen Wikipedia-achtige teksten (feitelijk en met referenties). Hierbij kunnen eventueel al bestaande Wikipedia-pagina's als uitgangspunt gelden.

Eindproduct:

- 30 lemma-teksten bij de lijst van geselecteerde onderwerpen

3. Verzamelen digitale bronnen

Een collectiespecialist verzamelt relevant bronnenmateriaal. Naast de onder 1 vastgestelde selectiecriteria zal het geacquireerde materiaal gepubliceerd worden onder een open licentie (in principe CC BY).⁵ Er is budget gereserveerd voor afkoop van rechten.

Eindproducten

- Minstens 5 objecten voor elk onderwerp. Dit is een ondergrens. Als het lukt meer materiaal als open data vrij te krijgen, zullen we dat zeker doen.
- Rechtendossier voor elk object

4. Beschikbaarstelling via WO2 Open Data Depot

De digitale bronnen, de handleiding en bijgaande teksten worden via www.oorlogsbronnen.nl beschikbaar gesteld. Ze kunnen hier vrijelijk worden gedownload en aangewend voor hergebruik in tentoonstellingen, websites, publicaties of anderszins.

5. Verspreiding dataset aan platforms

De teksten en het bijbehorende materiaal worden doorgeleverd aan/geüpload naar:

- Wikipedia, WikiData en WikiCommons
- Open Beelden (audiovisueel)
- YouTube (audiovisueel)
- Flickr en Instagram (beeldmateriaal)
- Tweedewereldoorlog.nl
- Liberationroute.com

Aan de publicatie van de data op de verschillende platforms wordt een publiciteitsactie gekoppeld gericht op de "intermediairs" (conservatoren, educatieve uitgevers, media, leraren etc).

Eindproducten:

⁵ <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.nl>

- Gepubliceerde data op hierboven genoemde platforms

6. Disseminatie/evaluatie

Op basis van meting van de gebruikscijfers op de verschillende platforms zal het publieke bereik van de data in kaart worden gebracht. Ook zal er in tenminste één vakblad over het project worden gepubliceerd en zal tenminste op één conferentie een lezing worden gehouden over het project. Nadruk zal liggen op de impact van het als open data beschikbaar stellen van gedigitaliseerd erfgoedmateriaal.

Eindproducten

- Gebruiksevaluatie project
- Artikel over project in vakblad

Publieksbereik

Wikipedia

Wikipedia is de grootste en meest gebruikte internetencyclopedie ter wereld. Uit onderzoek van Netwerk Oorlogsbronnen blijkt dat de meeste scholieren die op zoek zijn naar informatie over de Tweede Wereldoorlog beginnen en eindigen bij Wikipedia.⁶ De Tweede Wereldoorlog behoort op de Nederlandse Wikipedia tot de meest populaire onderwerpen; in 2015 werd de pagina Tweede Wereldoorlog 286.737 keer bezocht (no. 9 in de jaarlijst van alle pagina's).⁷

Open data/WikiCommons

In het kader van het project GLAMetrics is er in 2014-15 onderzoek gedaan naar het gebruikseffect van open data van 23 Nederlandse erfgoedinstellingen, via WikiCommons. In het eerste kwartaal van 2015 werden de circa 580.000 "geclearde" digitale objecten hergebruikt op ongeveer 76.000 Wikipedia-pagina's. Deze pagina's werden gezamenlijk in dit kwartaal ongeveer 200 miljoen keer bezocht. Open data bereikt maandelijks dus een miljoenpubliek.

Het Nationaal Archief gaf in 2009 140.000 foto's vrij uit de Anefo-collectie. Deze beelden worden op dit moment (maart 2016) op circa 38.000 Wikipedia-pagina's gebruikt. Het gezamenlijk bereik van het beeldmateriaal van het Nationaal Archief op Wikipedia lag in december 2015 rond de 48 miljoen individuele views. Dit is een veelvoud van de bezoeken op de website van het Nationaal Archief.

Het publieksbereik buiten Wikipedia is lastig te kwantificeren. Door vertegenwoordigers van de 13 grootste oorlogsmusea in Nederland te betrekken bij de selectie, zal het materiaal aansluiten bij hun behoeften. Gezamenlijk trokken deze musea in 2014 1.027.600 bezoekers.

⁶ Rapport De Nederlandse belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog, zie <http://www.oorlogsbronnen.nl/gebruikersonderzoek2015>

⁷ <http://tools.wmflabs.org/wikitrends/2015.html#dutch>

Oorlogsbronnen.nl

Oorlogsbronnen.nl is een portal die toegang biedt tot de verzamelde collecties WO2 in Nederland. In 2015 werd de website 66.385 maal bezocht.

Tweedewereldoorlog.nl

Tweedewereldoorlog.nl is een website over de Tweede Wereldoorlog, die zich vooral richt op het onderwijs. In 2015 werd de website 249.000 maal bezocht.

Liberationroute.com

De vijftalige website www.liberationroute.com trekt maandelijks 15.000-20.000 bezoekers, het aantal downloads van de app bedraagt 500-1.000 per maand. De reizende expositie 'Routes of Liberation' was onder andere in Warschau, Berlijn, Rotterdam en Brussel en trok al 180.000 bezoekers. In Nederland geniet de Liberation Route ook bekendheid door haar ruim 180 luisterplekken, waar bezoekers met een smartphone kunnen luisteren naar hoorspelen over gebeurtenissen tijdens het einde van de Tweede Wereldoorlog.

Openbeelden.nl

Open Beelden is een open mediaplatform dat toegang biedt tot AV-materiaal dat vrijelijk hergebruikt kan worden. Het materiaal dat hier sinds 2010 wordt aangeboden heeft alleen al via Wikipedia 160 miljoen page views getrokken.⁸

Flickr, Instagram en Youtube

Deze platforms bedienen wereldwijd een miljardenpubliek.

Kritische Prestatie Indicatoren (KPIs)

Meetbare indicatoren voor het succes van het project zijn de volgende:

<i>Meetbare doelstelling</i>	<i>KPI</i>
Aantal gedigitaliseerde objecten onder vrije licentie	150 ⁹
Aantal unieke page views op Wikipedia per maand	22.500
Aantal downloads op oorlogsbronnen per maand	500
Aantal pageviews op YouTube per jaar (uitgaande van 30 films)	45.000
Aantal pageviews op Flickr per jaar (uitgaande van 80 foto's)	70.000
Aantal pageviews op Instagram per jaar (uitgaande van 80 foto's)	70.000
Aantal pageviews op tweedewereldoorlog.nl per maand	12.000
Aantal pageviews op liberationroute.nl en apps per maand	12.000
Aantal gedigitaliseerde objecten gebruikt door oorlogsmusea voor tentoonstellingen, website, etc	100

⁸ <http://www.slideshare.net/maartenbrinkerink/open-images-culture-is-lively-when-it-is-reused>

⁹ Dit is een ondergrens. Als het lukt om meer relevant collectiemateriaal als open data beschikbaar te stellen, zullen we dat uiteraard doen.

Hergebruik buiten de genoemde kanalen kan niet worden gemeten, maar is wel indicator van het succes van het project. Veel hergebruik heeft een “inktvlekeffect” dat niet is meegenomen in deze cijfers. Als bijvoorbeeld het Herinneringscentrum Kamp Westerbork 1 object downloadt voor hergebruik in een tentoonstelling heeft dit wel een bereik van circa 150.000 bezoekers per jaar. Als De Telegraaf een foto downloadt en hergebruikt, leidt dit tot een bereik van circa 1,5 miljoen mensen (2015).¹⁰

Organisatie

- Senior projectleider: eindverantwoordelijk voor de uitvoering van het project conform het projectplan. Schrijft artikel voor vakblad.
- Collectiespecialist: wordt vooral ingezet bij onderdeel 1, 2 en 3.
- ICT-specialist: verleent ondersteuning bij het uploaden van materiaal naar de genoemde platforms.
- Communicatiemedewerker.
- Extern advies hergebruik collectiedata: opstellen handleiding open data en adviseren tijdens verzamelen van materiaal.
- Extern front-end developer: beschikbaarstellen van het materiaal via oorlogsbronnen.nl.

Het project wordt uitgevoerd conform de Programmatisch Creëren-methodiek. Het maakt onderdeel uit van het programma Netwerk Oorlogsbronnen.¹¹

Planning

Het totale project heeft een doorlooptijd van 1 jaar. Het begint 1 augustus 2017 en wordt afgesloten op 1 augustus 2018. De lancering van het WO2 open data depot moet voltooid zijn vóór 19 april 2018, zodat het materiaal in ieder geval in de meidagen beschikbaar is. (zie bijlage A planning)

Publiciteitsplan

Het project richt zich op het bereiken van een breed publiek, via verschillende kanalen. Naast de communicatiekanalen van Netwerk Oorlogsbronnen, zullen ook de middelen van de betreffende partners van de verschillende publieksplatformen (Wikimedia Nederland, TweedeWereldoorlog.nl, etc) worden aangewend.

Daarnaast zal de communicatie zich richten op de intermediairs, ofwel de ‘bruggenbouwers’ tussen bronnen en publiek, zoals de makers van documentaires en tentoonstellingen, educatoren, docenten, gamebouwers, app-ontwikkelaars, theatermakers, historische verenigingen, de participanten in het NOB

¹⁰ <http://www.volkskrant.nl/economie/trouw-en-de-volkskrant-stijgen-tegen-trend-in~a4155205/>

¹¹ <http://www.oorlogsbronnen.nl/nieuws/netwerk-oorlogsbronnen-nieuwe-stijl-samen-bouwen-aan-beter-toegankelijke-collectie-nederland>

en alle andere makers van publieks- en educatieproducten. Zij beschikken allen over hun eigen publiek en achterban.

Nazorg

Een van de uitgangspunten van “digital preservation” en ook toepasbaar op dit project is: LOCKSS (Lots of Copies Keep Stuff Safe). Door het vrijgeven van het materiaal voor hergebruik zal het materiaal op verschillende plekken aangeboden worden. De CC BY licentie gaat ervan uit dat het materiaal vrijelijk gedeeld mag worden, mits men de naam vermeldt van de collectiehoudende instelling.

Het Open Data Depot WO2 dat in dit project tot stand komt zal door Netwerk Oorlogsbronnen als basisdienst onderhouden worden. De ervaring opgedaan in dit project kan worden benut bij eventuele vervolprojecten rondom het open delen van collectiedata WO2.

Bijlage A: Partners

- **Nationaal Comité 4 en 5 mei**

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei is op 27 november 1987 bij Koninklijk Besluit ingesteld. De belangrijkste taken zijn richting, inhoud en vorm geven aan herdenken en vieren: 4 en 5 mei. Het Nationaal Comité beheert de educatieve portal www.tweedewereldoorlog.nl.

- **Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid**

Beeld en Geluid is een van de grootste audiovisuele archieven van Europa; het unieke gebouw op het Media Park in Hilversum herbergt ruim 1 miljoen uur aan radio, televisie, film en muziek én een museum, de Beeld en Geluid experience. Beeld en Geluid maakt zijn collectie toegankelijk voor uiteenlopende doelgroepen, waaronder mediaprofessionals, de creatieve sector, het onderwijs en het algemeen publiek.

Beeld en Geluid beheert de website Open Beelden, een open mediaplatform dat toegang biedt tot audiovisuele collecties die eenvoudig hergebruikt kunnen worden.

- **NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies**

Het NIOD is een centrum van kennis en informatie over oorlog, de Holocaust en genocide. Het NIOD verricht en stimuleert onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar kwesties die met oorlogsgeweld te maken hebben en stelt zijn collecties open voor alle belangstellenden.

Het Netwerk Oorlogsbronnen is een landelijk samenwerkingsverband dat erfgoedinstellingen en intermediairs ondersteunt bij het beter bruikbaar en vindbaar maken van de gezamenlijke collectiedata van de Nederlandse instellingen met WO2-collecties.¹² Het NIOD coördineert het Netwerk Oorlogsbronnen.

- **Stichting Kennisland**

De missie van de Stichting Kennisland is de samenleving slimmer maken, mensen in staat stellen om te leren en zichzelf blijvend te vernieuwen. Kennisland ontwikkelt oplossingen voor de vraagstukken die zich aandienen tijdens de transformatie naar een kennissamenleving en loopt voorop in dit proces. Kennisland heeft veel ervaring op het gebied van open cultuurdata, modernisering van het auteursrecht en nieuwe verbindingen in de culturele sector.

- **Stichting Liberation Route Europe**

Stichting Liberation Route Europe werkt samen met overheden, universiteiten, musea, veteranengroeperingen, organisatoren van herdenkingsevenementen, reisagenten, touroperators en andere toeristische organisaties in West-Europa en Polen aan het bijeenbrengen van de nationale perspectieven op de bevrijding van Europa om zo ervaringen en kennis te leren en delen. Het doel is een gemeenschappelijk bewustzijn te creëren van het belang van vrijheid. De stichting herdenkt de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog en stimuleert de burgers van Europa om de vrijheid te

¹² Zie programmaplan: <http://www.oorlogsbronnen.nl/programmaplan2015>

vieren en te koesteren voor de toekomst. Daarbij maakt ze gebruik van onder andere websites, apps, social media en een reizende tentoonstelling. Zo wil de stichting een belangrijke episode in de Europese geschiedenis, waarin vrijheid werd verloren en teruggewonnen, opnieuw tot leven brengen en levend houden voor de huidige en toekomstige generaties.

- **Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 (SMH 40-45)**

De Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 (SMH 40-45) is een samenwerkingsverband van de 13 grootste oorlogsmusea- en herinneringscentra in Nederland. De SMH 40-45 behartigt de belangen van de Nederlandse musea en herinneringscentra, die ieder afzonderlijk en gezamenlijk op kwalitatief hoog niveau de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog overdragen aan een breed publiek, waarmee ze dit publiek aanzetten na te denken over vraagstukken met betrekking tot vrijheid en mensenrechten.

- **Vereniging Wikimedia Nederland**

De Vereniging Wikimedia Nederland ondersteunt vrijwilligers en organisaties die in Nederland vrije kennis verzamelen en verspreiden, onder andere via de internetencyclopedie Wikipedia.

Visie van Wikimedia Nederland en van de wereldwijde Wikimedia-beweging: stel je een wereld voor waarin iedereen vrijelijk gebruik kan maken van het geheel van alle menselijke kennis.